

Seria de autor

•

VLADIMIR BEȘLEAGĂ

Vladimir BEȘLEAGĂ s-a născut la 25 iulie 1931, în satul Mălăiești, din Grigoriopol, RASSM. După absolvirea școlii medii din satul natal (1950), urmează Facultatea de Litere a Universității de Stat din Chișinău (1955), apoi doctorantura la aceeași instituție (1958), lucrând la o teză despre proza lui Liviu Rebreanu, fără a o termina totuși, din cauza cenzurii comuniste a vremii. Timp de mai mulți ani este angajat la diverse publicații periodice, apoi se consacră muncii literare. Debutează în 1963, cu culegerea de nuvele *La Fântâna Leahului*. În 1966, publică romanul de factură modernă, pe linie proustiană & faulkneriană, *Zbor frânt*, considerat unul dintre cele mai importante romane ale literaturii române din Basarabia din secolul al XX-lea. În 1969-1970, scrie poemul epic *Noaptea a treia*, rămas în sertar până în 1988, când vede lumina tiparului cu titlul *Viața și moartea nefericitului Filimon sau Anevoioasa cale a cunoașterii de sine*. Urmează alte romane: *Acasă* (1976), *Ignat și Ana* (1979), *Durere* (1979), *Sânge pe zăpadă* (1985; primul dintr-o trilogie consacrată lui Miron Costin), *Cumplite vremi* (volumul II al trilogiei).

Figură marcantă a Renașterii naționale din anii 1988-1989, este deputat în primul Parlament al Republicii Moldova, care adoptă Declarația de independență. După 1990, i se reeditează mai multe scrieri; totodată, bibliografia autorului se completează cu noi titluri: *Țipătul lăstunului* (2006), *Hoții din apartamente* (2006), *Dirimaga* (2009), *Voci* (2013) ș.a.

În seria de autor Vladimir Beșleagă la Editura Cartier au apărut: *Țipătul lăstunului* (2006), *Conștiința națională sub regimul comunist totalitar (RSSM: 1956-1963)* (2008), *Vasile Coroban. Omul de spirit* (2010), *Viața și moartea nefericitului Filimon* (2013), *Zbor frânt* (2013), *Tata Vasile în 73 de episoade și XIV scrisori* (2016).

„Proza lui Vladimir Beșleagă, cu formula modernă evident proustiană și faulkneriană, valorifică fluxul memoriei, elementul eseistic, interogația polemică. Prozatorul reconstituie monografic istoria vieții eroilor, suprapunându-le și trecându-le printr-un examen moral. Aceștia sunt, de obicei, niște dezrădăcinați și dedublați care caută să recupereze timpul pierdut și identitatea socială... Atunci când evocă copilăria, adolescența sau epoca mai îndepărtată a Cantemireștilor și Costineștilor, fraza este limpede, așezată, plină de o pastă epică densă și colorată.”

Mihai CIMPOI

CARTIER POPULAR

Vladimir BEȘLEAGĂ

Cumplite vremi

ROMAN ÎN TREI CĂRȚI

II (1)

CARTIER

Editura Cartier, SRL, str. București, nr. 68, Chișinău, MD2012.
Tel./fax: 022 20 34 91, tel.: 022 24 01 95. E-mail: cartier@cartier.md
Editura Codex 2000, SRL, Strada Toamnei, nr. 24, sectorul 2, București.
Tel./fax: (021) 210 80 51. E-mail: romania@cartier.md
cartier.md

*Cărțile CARTIER pot fi procurate online pe shop.cartier.md
și în toate librăriile bune din România și Republica Moldova.
Cartier eBooks pot fi procurate pe iBooks, Barnes & Nobles și pe cartier.md*

LIBRĂRIILE CARTIER

Librăria din Centru, bd. Ștefan cel Mare, nr. 126, Chișinău. Tel./fax: 022 21 42 03.
E-mail: librariadincentru@cartier.md
Librăria din Hol, str. București, nr. 68, Chișinău. Tel./fax: 022 24 10 00.
E-mail: librariadinhol@cartier.md

Colecția *Cartier popular* este coordonată de Gheorghe Erizanu
Editor: Gheorghe Erizanu
Lector: Dorin Onofrei
Coperta: Vitalie Coroban
Credit fotografic: Igor Schimbător
Design/tehnoredactare: Marina Darii
Prepress: Editura Cartier
Tipărită la Bons Offices

Vladimir Beșleagă
CUMPLITE VREMI
Ediția a IV-a, iulie 2017

Ediția I a apărut, în 1985, la Editura Literatura Artistică, cu titlul *Sânge pe zăpadă*;
ediția a II-a (incompletă) a apărut, în 1990, la Editura Hyperion, cu titlul *Cumplete vremi*;
ediția a III-a (incompletă) a apărut, în 2003, la Editura Litera.

© 2017, Editura Cartier pentru prezenta ediție. Toate drepturile rezervate.
Cărțile Cartier sunt disponibile în limita stocului și a bunului de difuzare.

Aprobat de Comisia de selecție pentru editarea cărții naționale
și editat cu contribuția Ministerului Culturii.

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții
Beșleagă, Vladimir.

Cumplete vremi: Roman în trei cărți/ Vladimir Beșleagă; cop.: Vitalie Coroban. –
Chișinău: Cartier, 2017 (Bons Offices) – ISBN 978-9975-86-178-6. –
(Colecția „Cartier popular”/ coord. de Gheorghe Erizanu, ISBN 978-9975-79-891-4)
(Seria de autor, ISBN 978-9975-86-039-0).

[Vol.] 2(1). – 2017. – 592 p. – 500 ex. – ISBN 978-9975-86-180-9.

821.135.1(478)-31

B 50

CARTEA A DOUA

Prolog

„...Și să gătasă și cu celalalt (fior al lui) să iè fata lui Cantemir-Vodă, să s-încuscredze, și nice cu gândul nu gândiè că i-a vini o furtună ca acie.”

Ion NECULCE, *Letopisețul Țării Moldovei*

Ah, că ceas târziu este, mult târziu, se gândi Miron și se uită pe de latura limbii galbene a lumânării la ornicul mare ce stătea pe masă, în fața sa, dincolo de calamară, între ferestre – era ca de-un cot de nalt ornicul, din lemn de copac roșu de țara Hindiei, carele se cheamă santal, meșteșugit în chipul unei porți cu turn ascuțit: în vârf, sfera pământului cu fața scrijelată de meridiane și cu crucea deasupra, iară către ea năzuind a urca pe acoperiș dintr-o parte un răitar în zale, cu sulița în cumpănă, din alta, cu iataganul lucios în mână, un turc gol până la brâu... Arătau săgețile de pe țârcalamul alb că-i trecut de ceasul al triilea al nopții – oh, mișelnicul de mine, m-au furat somnul, așa șezând în aist jilț... nici măcar să-mi scot contășul... iar jupâneasa?... o hi adormit, trag nădejde, și ea, sărmana... i se mai ostoiseră durerile când am părăsit-o ieșind din iatacul ei... Doamne milostive, de-am ajunge până mâine... să le văd venite și pe fete de pe la satele și casăle lor... încai poate găsește Pătrașcu un doftor și-l aduce de la Ieși... oh, că amarnic mai trece greu vremea... Propti

măinile pe marginea mesei, cu degetele prinse clește, și por-ni a le frânge să le dezmoztească, precum îi era obiceiul, tot poftorind în sine-a: „vremea”, „vremea”, cel mai potrivit omului cuvânt din toate câte sunt... Când, iată, privirea îi căzu pe coala de lângă braț, cu șiruri de buchi mari, drepte rânduite unul în josul celuiilalt.

...Suptu vreme stăm, cu vreme ne mutăm viața,
Umblăm după a lumii înșelătoare fața...
Vremea începe țările, vremea le sfârșește.
Îndelungate împărății vremea primenește...

Dăduse, făr' să știe cum, de aceste stihuri alcătuite de-mult, în tinerețe – joc i-au părut atunci, acum vede că mult și adânc adevăr cuprind... Cum de-au ajuns aici, pe masă?... cine să le hi pus?... Gruie, poate?... să-i poruncesc să le bage în cel mai afund loc... căci nămol de amare și grele gânduri răscolesc în mintea mea...

Se propti în aripile jilțului, se ridică anevoie, se duse la fe-reastră și, doar s-ar scutura, cercă a crăpa oblonul ca să arun-ce o căutătură afară. Zadarnic: înghețase în jgheburile lui oblonul, nu se dădu clintit, iar stihurile îi sunară mai departe în auz, cu putere întreită:

Unde-s ai lumii împărați, unde iaste Xerxes,
Alixandru Machidon, unde-i Artaxers,
Avgust, Pompei și Chesar? Ei au luat lume,
Pre toți stinsu-i-au cu vreme, ca pre niște spume...

Se smunci din loc, înturnându-se la masă. Văzu iarăși ro-tunjimea albă a ornicului, care-l aținti asemenea ochiului vrăjit al Vasiliscului din basnele pentru prostime, – acu am și năluciri... de oboseală, de nesomn sunt toate –, își frecă ochii și atunci cele două săgeți negre porniră a se roti, fugărindu-se una pe alta, tot împrejur, nebunește.

„Cum fuge, curge și se duce vremea...”

Se așează în jilț, luă acea foaie scrisă și, răsucind-o pe altă parte – de-ar putea omul să îndăpărteze tot așa și cursul vremii! – își prinse iar degetele în clești. Dar abia le împreună că simți într-un ciudat chip – nu doară cu pielea palmelor, ci și cu zgârciul nărilor, cu albia limbii din gură –, simți că parcă ar veni și ar trece prin făptura sa toată ceva uscat, ceva fierbinte, ceva fărâmițos... Ca năsipul pustiului...

„Viața este... Se scurge și se duce-n goana ei vremea, și cu dânsa, viața. Ah, oricât te-ai osteni, oricât te-ai opinti – nu o vei înturna, nu o vei opri...”

Atunci se lăsă asupra-i întunericul.

Și peste tot și toate întunericul domni.

Așa trecut-au clipe...

Ori, poate, veșnicii...

Când, gemând, cu fruntea udată-n sudori, se rupse din acea amețeală, din acea uitare, văzu că săgețile ornicului și-au potolit nebuneasca lor goană și păreau moarte acum, neclintite. Întinse mâna – lângă calamară, pe-o bucată de scândură cât palma, învelită cu matasă albă, stătea un ban de aramă galben. Îl luă, îl aduse aproape de ochi și mai degrabă ghici decât ceti: Marcianopolis... Și numai se gândi: atâtea sute de ani a zăcut în țărâna acelei năruite cetăți de lângă Galați până să-l găsească eu... – și năvăliră anii, anii cei trecuți și duși... Se văzu sub zidurile nalte ale Sucevei, bătute de tunurile lui Gheorghe Ștefan-Vodă după ce doborâse din scaun pe Vasile-Vodă – eram tânăr atunce... I se arătară pragurile de piatră pe care le văzu în apa Dunării, la Turnu Severin, rămășițele podului râmlenesc... Iar: ca niște stânci rupte din munți, căderea Cameniței sub turci, când a dat răspuns marelui vezir, că nu ne pare bine nouă, moldovenilor, să se lățască Împărăția asupra țării noastre... Șanțul Troian, ce se târăgănează de la Du-

năre până la apa Niprului... Iarăși: sol mergând cu porunci domnești și împărătești la Craiul... Trimes domnesc la Împărăție... Și rana, sângerândă încă, din toamna asta: Măria Sa Craiul trăgându-se în țara lui și lăsându-ne pierzaniei...

„Ah, ce s-au ales din viața mea?... Nemic... mai nemic...”

Puse banul la loc – au să hie o bucată de aramă mai trainică decât omul?... Au nu cumva neamul acesta al moldovenilor au pășit sub semnul pieirii? Zice înțeleptul: tot ce naște, moarte îl așteaptă... N-am fost dintru începutul lumii, ne numărăm așa de trei sute de ani și câtva deasupra... Dar moșii noștri? Moșii moșilor moșilor noștri? Se simți rușinat. Iată că, om bătrân, mă întreb precum un copil...

Un foc aprig îi zbugni în privire.

„Nu! se răzvrăti logofătul, dând cu mâinile grele-n scândura mesei, de se clătinară calamara și penele de găscă din pahar. Scrisoarea este! Și ea nu piere – rămâne să dăinuiască pentru viitorime, răzbind prin ani și veacuri...”

Trase un clit de foi pe care le avea așezate și rânduite cu grijă, izvodul „De neamul moldovenilor” la care trudea când avea un pic de răgaz, ridică una, întorcând-o către lumânare, și ceti pentru sine, fără grai, cu buzele:

„Nemții italiianului zic valios și noao, moldovenilor și muntenilor, iar așa, valios; franțozii italiianului valașhos, noao și muntenilor valașhos; leșii italianului vloh, iară noao voloșin... Și Țării Italiei leșii zic Vlosca Zemlea, adecă Țara Vlohului, iară Țărâi noastre: Volosca Zemlea...”

Rămânând o vreme pe gânduri, luă altă coală.

„Să miră un historic anume Cavație, dzicând: De mirat lucru ieste că limba moldovenilor și a muntenilor mai multe cuvinte are în sine râmlenești, decât a italienilor... Un historic, anume Eneas Silvii... și câtva alții, pre urma și pre cărarea lui, au scris... cum moldovenii, carii lăcuiesc pre pământul Da-

chii de Sus și muntenii pre Dachia de Jos, acest nume, vlah, îl trag anume după Fleacu, hatmanul Râmului... Și această părere... nu iese de aiurea, numai au cetit niște stihuri a unui dascal anume Ovidius... de aceste stihuri s-au legat întâi acela Eneas Silvii... și... alții... între aceia află și eu pre Ureche, următoriu... Carion istoricul stă împotriva și cu dânsul și Topeltin de Mediiși, anume zicând deșchis: Ceia ce au scris că numile vlah acestuia neam... iese de pe hatmanul Râmului Fleac, basne sânt. Eu... cu acești doi țiu... acel Fleac... la discălicatul țărâlor acestora, nicio treabă nu are, care sântu... discălicate de Traian, împăratul Râmului...”

„Caută-te dară acum, cetitoriule, ca într-o oglindă și te privește de unde ești, lepădând de la tine toate celelalte basne, câte unii au însemnat de tine, din neștiință rătăciți, alții din zavistie, care din lume între neamuri n-au lipsit niciodată...”

Luă o pană, o înmuie în cerneală și adăugă, pe margine, cu scris repezit, plin de mânie: „alții de buiguite scripturi și deșarte”.

Puse pana culcată pe marginea călămării – buiguite scripturi și deșarte! –, se lăsă ostenit pe speteaza scaunului, lăsând mâinile, grele ca plumbul, pe genunchi, și închise, obosit, ochii. Acum, cu datoria plinită, simți cum îi coboară liniștea în suflet, în locul tulburării și grijilor se înstăpânește împăcarea... împăcarea cu lumea, împăcarea cu sine... și, curând, fără veste, îl cuprinse somnul cel binefăcător... Adormi și nu auzi când veni Vulpea, care, de la o vreme, noaptea, dădea târcoale curții. Simțind-o, câinii porniră a bate, Gheorghe sări cu săneța, dar obrăznicătura apucase a sări pârlezul. Gheorghe, întorcându-se – o văzu amistuindu-se în mărăcinii de pe vale –, zări lumină-n crăpătura oblonului și hotărî să afle ce face boierul: îl găsi hodinind în jilț, cu capul plecat

spre umăr, descoperit. Vru să se tragă îndărăpt, neauzit, să nu-i strice somnul, dar logofătul se trezi.

— Ce-i, Gheorghe?

— A fost puinița de hulpe iară...

— Mhm! făcu Miron. De aceea am visat... Se făcea că tot dădea o jivină să mă încolțească: ba hulpe era, ba lup. Se ridică și luă sfeșnicul cu lumânarea. Vezi la cai, se poate tâmpla să dai o fugă până la Roman. Fetele cam zăbovesc cu venitul... Să se hi prilejit ceva lui Gruie?... Luminându-și calea singur, porni prin cele tinzi lungi și înguste către cealaltă parte a casei: „Cum m-am luat cu ale mele griji și trebi... Și am uitat de giupâneasă... Sărmana, măcară de s-o fi îndurat să-i dăruie bunul Dumnezeu un ceas de somn și hodină...”.

Nu ținea minte jupâneasa Ilinca ce-a fost cu dânsa după ce s-a întors cu rădvanul de la Roman și i-a venit acea amețeală și acea durere în piept, în partea stângă, sub sân. Apoi toate câte-au urmat le vedea ca prin sită, venind hăt de departe: strigătele și bocetele fetelor, Anița zgâlțâită de sughițuri: „Măm'cuță, ce faci? Nu ne lepăda, măm'cuță...”, îmbulzeala slugilor, care, lăsând trebile gospodăriei, alergară să vadă ce-i cu stăpâna; popa Nistor venit la fuga cu cele trebuitoare lucruri preoțești ale lui; boierul scos din iatac, rupt de la ale sale hârtii: „Oh, Ilincă, ți-ai găsit și Domnia Ta când să te bolnăvești... Amu, când nu ne vedem capul de griji și nevoi...” – toate s-au învălmășit în mintea ei, strângându-se și făcându-se una, curat un pietroi, ce-i apăsa neslăbit trupul, îi încleștase picioarele de n-o mai purtau, n-o mai slujeau. Ea însă, ca femeie tare de fire ce era, își dădu silința să facă chip că n-a biruit-o slăbiciunea – vorbea către fete, le dăscălea și dădea porunci slugilor, dară se lăsă culcată în patul mare, lat, ridicându-i-se capul pe două perne, înalt, să-i vie mai ușor a răsufla, învelită cu iorganul cel gros, roșu vârstat cu negru, iar la picioare schimbându-

i-se vasul cu apă fierbinte, înfășurat într-un prosop – un frig afurisit îi intrase-n oase și nu mai ieșea...

„Tare ne la cale boleazna asta a mea, își zise a dojană jupâneasa Ilinca. De nu s-ar lungi numai... O zi, două, și... Că s-a mai tâmplat...” Dar îi șopti un glas rășărit din cine știe ce adâncuri că... așa ca aiastă dată n-a mai fost... să fie gata... Gata: cu ce? Gata: cum? Nici să se gândească nu cuteza, necum să întrebe ori să le grăiască fetelor, boierului – erau aici, pe lângă dânsa, îngrijindu-se să aibă la îndemână cana cu apă, sticluța cu zemuri de leac, să n-o tragă rece din vreo parte...

„Greu, amarnic greu mai trece vremea”, își zise biata femeie și iar vru să afle de nu s-a întors Pătrașcu, de n-a căzut veste de la Neculai, ce-i cu fetele... Dar răspunsurile ce-i veneau erau la alte întrebări, nu ale ei, și atunci înțelese că toți căutau s-o ia cu cele bune, odihnitoare... Într-un târziu, când vru să-și întoarcă privirea, să deschidă gura spre a spune ceva, băgă de seamă că-i vine peste seamă de greu, nu izbândește...

Atunci oftă întru sinea ei și se văzu cuprinsă de mâhnire. Și căzu ca într-o amorțeală...

Cându-și veni în fire, era târziu, de mult trecut de miezul nopții. Sus, în colț, pâlpaia candela în fața Maicii Preciste, alături, lipită de scaun, puțintică și uscată, cu o lumânărică între degetele innegrite, Muma bătrână, iar în horn vuia vântul iernii. Se strădui să-și aducă aminte cum de-au plecat cu toții așa, fără să știe ea, dar abia sclipui câte ceva: Anița se tot ruga s-o îngăduie să doarmă lângă dânsa, iar logofătul se aplecă asupra-i, urându-i somn bun și hodină și atingându-i fruntea cu buzele și obrazul cu barba... Tot atunci răsună limpede un glas în tăcerea iatacului: „Să ne lepădăm de cele pământești și de suflet să ne grijim... Curând va bate ceasul și fi-vom chemați în fața Celui de Sus să dăm sama de cele

făptuite în viață ori numai gândite...”. Proptindu-se, Ilinca se ridică să vadă cine grăi. Nimeni. „Am năluciri, păcătoasa de mine...” Și se lăsă pe perne. Semăna cu a părintelui Nistor, glasul. „A fost și Sfinția Sa astăzi... A venit să mă împărtășască, nu l-am primit. „Mai am trebi pe lumea asta, părințele!... Așa că să mă mai îngădui oarecât, Sfinția Ta!...” L-am gonit, păcătoasa de mine... Și găleata aceia de mazăre... Rușine! Nu mă voi spăla de blestem și rușine până la mormânt...”

Și iarăși îi veni amețea: prea se știa vinovată – și în fața oamenilor, și a lui Dumnezeu. „Oh, mult preamilostive, îndură-te de mă ajută și mă luminează... Măcar acum, ajunsă la aiști ani, să înțeleg: au trăitu-mi-am drept viața? Mi-am făcut cinsteș datoriile? Am fost tare cu duhul la greu ori m-am lăsat dusă pe căile rătăcirii?...”

Ce putea să pună pe cântar? Tinerețea. Dar, la dreptul vorbind, nici n-a avut-o. Rămasă orfană, departe printre străini, fu luată de unchiu-său Moise-Vodă și crescuseră la casa lui, acolo, în satul acela din Podolia... Tors, nevedit, țesut, împletit – mai nici își aduce aminte de acei ani... Odată, copilă, era s-o ia apa, cum se băgase în pârau să se scalde... Apoi s-a bolnăvit de lingoare într-o vară și a zăcut, de-a rămas umbra de dânsa... „De muream atuncea, nu ajungeam să văd câte am văzut, nici să trec prin câte am trecut: tot lipsuri și zbucium, zile de frică, nopți de groază...”

„Au fost și zile bune, nu numai greotăți, dădu glas logofătul din lumea lui. Când s-au așezat vremurile câtuși de cât, erai la curte ca doamnă – în mare cinste și îndestulare.”

„A fost și precum zice Domnia Ta lăasă jupâneasa pleoapele în jos. Numai că doamnă nu m-am vrut niciodată...” Când plecă Duca-Vodă la Cehrin în Ocraina, Miron logofătul fu lăsat să ocârmuiască Țara. Atunci Ilinca logofeteasa, în blană de soboli, cu șal persienesc și ciuboțele de Țarigrad, stârni

zavistia jupâneselor din Ieși. „Am ieșit și eu de vreo câteva ori în lume – la o nuntă, la un botez, că de primblări pe la vie ca alte giupânese vreme n-am avut – trebuia să caut și să grijesc de copii, unul la școală, altul boala... Apoi, și Domnia Ta mai mult călător decât acasă, de te-am așteptat mereu cu ochii pe fereastră să te întorci de pe cele drumuri lungi și cu primejdie...”

O luă cu rece pe la inimă: „De las să se depene firul tot așa, ajung și la nenorocirile acestea din urmă, cari se țin lanț, căzând asupra noastră ca un blestem...”. Când a plecat logofătul cu Împărăția la Viena și au biruit creștinii, și s-a dus bucuria cea mare în toată lumea, tot așa, de Crăciun, îl aștepta să vie acasă... Dar a picat vestea, că-i prins la Domnești de leși și dus a fost în Țara Craiului, de nu l-a văzut doi ani încheiați... A vândut atunci ce-a mai avut, să-l scoată, și n-a putut... De atunci au ajuns scăpătați și nu-și mai pot face la loc gospodăria... „Iar în toamna asta, când a coborât iarăși Măria Sa Craiul... Ne-am gătat să fugim... De ce n-am murit în noaptea aceea, ca să nu mai pătimesc atâtea?...”

Miron, intrând în iatac, o găsi cu ochii deschiși, înecați în lacrimi, dar se făcu că n-a băgat de seamă. Jupâneasa, auzind ușa, își înturnă fața spre perete și, dându-și cu colțul testemelului pe la ochi, îl întâmpină de parcă acuma s-ar fi trezit.

— Dumneata erai? grăi. Mă gândeam: oare care umblă?... Eu, dacă nu pot... Să văd măcar fetele...

— Dorm... Iar tu, Ilincă, ai hodinit cevași? Oprindu-se la căpătâiul ei. Iarăși s-a cercat hulpea la noi... Amu, către ziuă... A gonit-o Gheorghe...

— Nu se astâmpără, proclata. Tot vrea să-și lase pielea pe degeaba, zise a voie bună jupâneasa, dar nu se putu stăpâni și zbučni tot amarul din suflet. Nevoile noastre cele multe nu-mi dau pace și hodină. Ce-om să facem, ce-om să facem,

Mironașco? Cum să le biruim, că tare nu-i de șagă câte-s de trebuință... Aici și boala mea... Și bietul Neculai, purces la drum de iarnă... Și fetele nu vin... Și Pătrașcu dus...

Miron răsuflă adânc, puse sfeșnicul cu lumânarea pe măsuță, trase scaunul și se așează. Până la ziua hotărâtă de Vodă nu a mai rămas atâta. „Îți poruncesc să hii gata de nuntă, precum ne-a fost tocmeala, cuscre Miroane. Numa ieșim din Postul Crăciunului și o facem, nunta, nu mai avem ce tărgăna.” „Așa mă gândii și eu, Măria Ta, dar tot nu cutezam a porni voroava întâiul, pentru pricina boalei ce te ține...” „De amu, dacă ne uităm, Miroane, la slăbăciunile bătrâneții, rămân băieții neînsurați și fetele nemăritate. Noi cu bolile, ei cu bucuriile...” Grăi deci Miron:

— Tu să te îndrepti, Ilincuță dragă, că le-om scoate cu bine-n capăt. Am mai văzut greu și nu ne-am prăpădit. Om ieși și din asta...

— Oare chiar să ieșim? vru să se încredințeze jupâneasa.

— Numai fără decât! Întări logofătul...

Tot în fierbere și necuntenă alergătură zilele acestea: buți de vin, mierțe de orez, balerci cu untdelemn, berbeci și porci și două ialovițe tăiate, putini cu brânză de oi, pâine coaptă, colaci o mulțime, rădvanul, săniile, căruțele drese și pregătite, unele bucate aici, altele duse la Ieși, că nu se știe cum va fi vremea, de-or să poată răzbate nuntașii la Bărboși ori ba, iar fără masa cea mare, nuntă unde s-a văzut? S-au înțeles s-o facă la Velicico acasă, în altă parte unde? Numai iată cu nunii greu s-a hotărât. S-au gândit tot la Velicico, dar el singur încă nu-i cununat cu jupâneasa. Atunci Măria Sa porunci Lupului, ginere-său, și cu fiică-sa Ruxanda să ție ei tinerilor pirostriile...

— Bine ar fi... să fie... așa, precum... zici Domnia Ta, grăi cu greu Ilinca. Numai că eu... mâinile nu mă ascultă...

capul nu pot întoarce... picioarele sloi... trupul ba fierbinte, ba amorțește... pe ochi mi se pune o ceață... îmi țiuie-n urechi și surzesc... nu văd, n-aud nemica...

Prinse a se schimba la față: amu era galbenă, amu albă, amu stacojie... Dacă văzu asta, Miron îi prinse mâna într-a sa – cum de m-am înduplecat și am luat-o ieri la Roman? Drumul, zdruncinul, oboseala... Vru s-o îndemne, s-o roage să-și adune cumva vârtutea sufletului... la greu să nu te dai, că, de te lași, lesne te prăpădești, dar gândul îl purtă la altă zi, la altă noapte, din 4 spre 5 octomvrie, sunt două luni și mai bine de atuncea... Războiul între oastea Craiului și ordia tătarască ajunsese în coastele satului... Se dădea pe celălalt deal. Băteau tunurile, se cutremura pământul, valea plină de fum, gemea văzduhul de zângănit de săbii, nechezat de cai, răcnete de oameni, strigătele celor spintecați, urletele sălbătice ale tătarimii... S-au dat de la vale de casă și priveau. Jupâneasa se agățase de brațul Domniei Sale... „Ce-o să fie cu noi, Mironașcule, dacă ies păgânii deasupra? Vodă are știre că ai trimes Craiului bucate... Va să ne ceară socoteală... Și bieții ginerii noștri?... I-or fi prins păgânii... Oh, Mironașcule, de ce n-am stat și noi ascunși cum au făcut alți boieri?... Tare mă tem, tare mă tem... Mare primejdie ne paște...” A potolit-o cum a putut. Iar dacă s-a făcut noapte, l-a apucat și pe Domnia Sa spaima. A dat poruncă să înhame, să pună-n rădvan oarecare lucruri – poate va răzbi spre tabăra Craiului. Singur vru să se ducă – feciorii la oaste, pe lângă Vodă –, dar jupâneasa s-a ținut și ea, apoi și copilele... Făcând o bucată de drum, pe Valea Neagră în sus, să ocolească locul bătăliei, le ieși o aripă a ordiei în față. Se pomeniră cu acel mârzac în cale. „Încotro, ghiaurule? răcni ridicând sabia. Dar, recunoscându-l la flacăra torței cu păcură, rânji pe sub mustață și scăpără din ochii pieziși: „Fă-ndărăt! De nu, strig la oșteni să

pună mâna pe codanele pe care le ai, că tare li-s pe plac alor mei moldovencele...”. Câtiva, de bună seamă, se și repezără asupra rădvanului. Țipând, jupâneasa le acoperi pe tustrele cu brațele ca pasărea puii... Gheorghe dădu în cai, de goneau ca turbați... Înturnându-se la conac, găsiră un buluc de tătari mușluind prin curte și prin casă după pradă...

— Eu sunt de vină pentru boala ta, Ilincuță... Numai eu...

Băgă de seamă că jupâneasa are ochii închiși și abia răsuflă.

Se așternu tăcere în iatac.

Se scurseră clipe. Ori, poate, veșnicii?

Ce tăcere poate fi între doi oameni care au trăit o viață laolaltă, s-au bucurat și întristat laolaltă, au suferit și nădăjduit la mai bine tot laolaltă. Au ei nevoie de cuvinte dacă-n tăcere sufletele și mai bine știu a-și vorbi și a se înțelege?...

„Eu sunt vinovată de toate, Mironașcule. Dacă nu mă ți-neam scai de Domnia Ta în noaptea aceea de grea amintire, poate nu-mi dărâmam așa sănătatea. Dar, crede-mă, altminterlea n-am putut. Îmi spunea biata inima mea că, dacă ne părăsești și de data aiasta, nu te mai vedem înturnat la noi... Și așa toată viața, mereu te-am așteptat... Dacă ne era scris să pierim, încaltea să pierim dimpreună.” Și logofătul: „Gonește gândurile acestea, Ilincuțo. Spune zicala: moartea nu vine când o chemi, ci te ia când nici te temi... Avem noi vreme-acuma de-a muri? Mai bine hai să sfătuim de ale noastre trebi, ce nu așteaptă și nu suferă amânare”.

Se întoarseră la nunta lui Pătrașcu.

Vorbiră de Neculai, purces la drum greu, de iarnă.

Își dădură cu părerea de ce zăbovesc fiicele a veni de pe la casele lor, după cum le-au trimes poruncă.

Se întoarseră și la copilele care dormeau tustrele într-un pat mare, în iatacul lor – fiecare cu perna și învelitoarea ei, cum le-a văzut părintele prin ușa puțintel deschisă...

Începu să se crape de ziuă.

Se auziră zgomote prin tinzi și pe afară – slugile porniră la trebi.

Jupâneasa ațipise.

Îl fură somnul și pe logofăt, așa șezând pe scaun, la căpătâiul ei. Cu trupul erau amândoi aici, dar sufletele lor pe alte și îndepărtate tărâmurî rătăceau. Numai Muma bătrână, cu lumânărica între degetele înnegrite, priveghea. De mult n-o mai lua nimeni în seamă, parcă ar fi fost un lucru oarecare, un prosop uitat pe culme, o haină pusă-n cui, un păretar prins pe perete, o icoană veche, afumată, de nu se mai cunoștea nimic din cele ce-a închipuit dănaoară pe ea zugravul... Simțind că Jupâneasa și boierul au ațipit, cufundându-se în apele tăcerii, Muma bătrână deschise puțin ochii, buzele uscate se mișcară, degetele ridicară lumânărica, vrând ca și cum să dea de știre: „Aice sunt... Sunt și priveghez...”. Nici vorbă însă și nici suflare nu se auzi, căci nemișcată stătu: ochii se închiseră la loc, gura se strânse, lumânărica între degete coborî și făptura ei uscată, puțintică se făcu iarăși una cu lemnul scaunului.

Prima se trezi Anița, mezina – era ziuă albă. Vru să sară băiețește drept în picioare și să strige ca de obicei: „Sculați, somnoroaselor, că vă ling mâțele!”, dar dădu cu ochii de năframă – Ileana n-o lăsa nici să se apropie, necum să puie un deget. Se mută pe șezute, fără zgomot către marginea patului – locul ei era la mijloc –, lăsa picioarele și lepăi pe dușumea cu picioarele goale. Pusă pe speteaza scaunului, năframa ardea – parcă era vie... Ridică mâna, degetele-i tremurau, și era s-o atingă... așa, ușurel... când auzi un zgomot la spate. „Ilea-

na... S-a trezit... Mă spânzură dacă mă prinde!...” Tustrele lucrau, fiecare la darul ei, pentru nunta lui Pătrașcu: ea și cu Ioana coseau câte o băsmăluță cu flori, Ileana – astă năframă. „Pentru domnița Safta! Pătrașcului, giupâneasă, iară nouă, prietenă...” Podul năframei i l-a dat măm’cuța, din zestrea ei, din vremile de demult – așa năframe nu se mai află astăzi. Firul l-a cumpărat unchiul Velicico, de la un negustor de la Brașov. „S-o lucrezi cu dragoste, a povățuit-o măm’cuța. Ai s-o închini Saftei. De amu, în casa noastră intră: mie – fiică, vouă – soră...” Nu se trezise, doar suspinase prin somn Ileana. Acum, cu inima ticăind ca ceasornicul mare-al tăt’cuțului, Anița își trecu degetele peste pânda năframei și i se umplu de bucurie pieptul... Am să-i dau lui Pătrașcu darul meu... Ioana pe al ei... o băsmăluță pentru mire, alta pentru mireasă... Când s-or duce la biserică și le-a zice vlădica să-și împreuneze mâinile, băsmăluțele noastre o să le ție în palmă – așa-i la cununie. Și are să întrebe Vodă: „De unde-așa frumoase podoabe?”. Și are să răspundă Domnița: „Pătrașcu le-a adus...”. Iar Pătrașcu are să zică: „Surorile mele le-au cunoscut: Anița și Ioana...”. Uitând Anița de-i îngăduit ori ba, se apucă și mângâie năframa cu mâinile amândouă – firele de aur o fripseră la palme. „Oh!”, mai să strige, căci tot atunci se văzu cu năframa pe frunte – mireasă! Și pe dată veni ceva ca o apă, o umflă din loc și o purtă la vale...

Se auzi patul trosnind.

Anița săltă spre măsuta unde stăteau băsmăluțele – dacă se trezește Ileana și sare cu gura, are să spuie că nici s-a atins de năframă. Se uită și văzu că nu-i frumoasă băsmăluța ei. „Phi! Trebuie s-o descos și s-o iau de la capăt. Maci am să fac în loc de viorele. Ba... maci vârstați cu viorele: un mac – trei viorele, un mac – trei viorele...” Hotărând așa – Ioana cum o vrea! –, Anița se înturnă la pat.

Ileana dormea cu palma sub obraz. O mână o adunase la piept, ferindu-se parcă să n-o lovească cineva – prin somn, Ioana cam bătea din picioare și Ileana își ținea sânii. Anița se înalță pe vârfuri: rochia Ilenei se desfăcuse și din tăietură se ițea o țâțșoară albă ca un boț de omăt... Se dădu s-o gădile, dar își aminti de ghioldumul pe care-l mâncase aseară și-i trecu pofta. Smulse o pană din căpătâi și, trecând-o pe la nasul Ioanei, se aplecă iute. Ioana se încreți la față, dar nu se trezi – avea somnul adânc. Mai chibzuind ce poznă ar face, Anița pe neașteptate se întristă: „Măm’cuța bolnavă, iar eu dă-i cu hârjoana”. Apucă rochia de pe culme, și-o trase peste cap, băgă picioarele-n papuci, se duse la ușă și se uită în lungul tinzii. Zări la ușa măm’cuței ceva ca un țuhal. Obișnuindu-i-se ochii cu întunericul și venind mai aproape, văzu că-i om încotoșmănat în suman, iar după duhoarea tutunului, pricepu și cine-i anume.

— Ce faci aici, strigoaico?

— Auleu, conîto, m-ai spăriet! făcu Stanca lucindu-i ochii de sub glugă. O fugit Marghiolița până undeva să se... cela și m-o pus pe mine... Nu-i voie, conîto! zise țiganca, văzând că fata vrea să deschidă ușa. Oprit cu strășnicie!

Ce să facă Anița? Puse urechea – nu se auzea nimic. „S-a tâmplat ceva!” Oftă cu năduf și fugi spre cealaltă parte a tinzii – văzuse o spinare mișcându-se. Gheorghe adusesese lemne și le așeza la gura sobei de la iatacul logofătului.

— Bau! Îl sperie fata, împungându-l cu degetul la ceafă.

— Tot dumneata, draga moșului, mai harnică decât toate... Dar știi că noaptea asta ne-o venit hulpea pe ospețe?...

— I-ai luat blana, moș Gheorghe?

— De unde? Cum a văzut sâneța, a și zbughit-o peste gard, hicleana – numai cât coada i-am văzut. Ian să hi fost câinii dezlegați... Dar las’ că nu ne scăpă, obrăznicătura ce este...

Când s-au trezit surorile, Anița le știricise pe toate: și de surorile mai mari, măritate, Maria, Tudosca și Safta, care din clipă în clipă aveau a sosi, și de hulpea cea hoasă, și de tăcerea din iatacul măm'cuței, unde întrase și tăt'cuțul, și de paza pusă la ușă...

— Să mergem la măm'cuța! strigă Ileana.

— Cu toate întrăm noi, dădu glas Ioana.

Numai Anița tăcu: simțea ea că s-o fi întâmplat ceva. Le-ar fi împărțit și surorilor temerile, dar numai gândul o îngrozea și i se încrețea pielea pe trup. Când, îmbrăcându-se de sârg și punându-și broboadele pe umeri, veniră să vadă ce face măm'cuța, îl găsiră, lucru de necrezut, pe Gruie proțâpit în ușă. Au înmărmurit: dar asta ce să mai însemne? Să se fi prilejit de bună seamă ceva din cale-afară de-i pus haiducul aice? Că, zău, numai flinta-i lipsește, jungherul la cingătoare îl are.

— Măi frumosule, grăi Anița ca cea mai îndrăzneată. Lasă-ne să vedem cu un ochi ce face măm'cuța. Ne uităm printre ușă și o închidem la loc...

— Oprit cu strășnicie, conștelor! Am poruncă de la Domnia Sa boierul să nu îngădui nimănuui a intra. S-aude?

„Las' că vine el Pătrașcu și va să-ți arăte el cum s-aude! bufni într-înșă supărată Anița. Auzi: nimănuui!” Mai trase cu urechea prin scândură – tăcere dincolo. Atunci făcu semn surorilor, se strânsură cap la cap și le șopti tainic: „Nimic... Nimicuța nu s-aude... Credeți că de ce? Hotărât că ne-a lepădat măm'cuța...”. „Cum? întrebă Ileana. Ce vrei să spui cu asta?” Când înțelese, o fulgeră din ochi și aduse mâna: „Tacă-ți fleoanca”. „Măm'cuuțăăă!”, țipă Anița, dar Ioana îi acoperi gura cu palma: „Nu striga, fa! Măm'cuța și așa ca vai de dânsa, iar tu îți arăți mânjii...”

Să fi auzit jupâneasa zarva de la ușă? Deschizând ochii, îl văzu pe logofăt și aici se bucură, aici se spierie: „A stat Dom-